

אז והיום

גיל סיאקי¹ | לאו וולין² | נדב אמיר³

- 1 מרחב דרום, קק"ל
- 2 אזור דרום, השירות ההידרולוגי, רשות המים
- 3 אזור ההר המערבי, השירות ההידרולוגי, רשות המים

נחל גוברין – שיקום רצועת נחל וניטור מפלס המים

פעולות שיקום

קק"ל רואה חשיבות רבה בפעולות שיקום נחלי אכזב בצפון הנגב ומשקיעה מאמצים רבים בשיקומם של נחלים ראשיים וערוצי משנה באזור זה, מנחל האלה בצפון ועד לנחל באר שבע בדרום.

נחל גוברין, הזורם במרחב זה, מנקז שטח של כ-204 קמ"ר, החל מהר חברון (אזור הכפרים דורא ותפוח) ברום של כ-850 מטר מעל פני הים, ועד לנקודת החיבור לנחל לכיש לאחר כ-48 ק"מ. קטע הנחל הנמצא מזרחית למחסום תרקומיא מתאפיין בטרסות אבן חקלאיות במדרונות, שהמקומיים מגדלים בהן בעיקר ירקות ומטעי זיתים. קטע הנחל ממערב למחסום מתאפיין בעיקר בשדות פלחה ובמטעים המשתרעים לאורך שתי גדות הנחל.

משנת 2006 החלו נטיעות של עצים רחבי עלים בגדות נחל גוברין. הנטיעות בוצעו בשיתוף מועצה אזורית יואב, רשות ניקוז שורק-לכיש, משרד החקלאות ופיתוח הכפר והיישובים הסמוכים לנחל. מיני העצים שניטעו הם: שיזף מצוי, אלה אטלנטית, חרוב מצוי, עוזרר אדום, מילה סורית, כליל החורש, פיקוס התאנה ושקד מצוי. פעולות השיקום כללו הרחקת עיבודים חקלאיים מרצועת הנחל, טיפול בפסולת, יצירת דרכי יער משני צידי הנחל, הכנת תלמים, לקליטת מי נגר, נטיעות וטיפול בשתילים (חיפוי הקרקע,

שרוול, השקיה, גיזום וכיסוח העשבייה). כמו כן, בוצעה הסדרת בריכת צאנן (איור 1) שהיא בריכה עונתית שנוצרה בעקבות הקמתו של סכר קטן באפיק נחל גוברין, וכן בוצע טיפול בטיחותי בבאר נאווה המצויה סמוך לערוץ הזרימה.

איור 1

בריכת צאנן לאחר השיקום, 2022
צילום: איציק משה.

ובשכבות קרקע בעלות מוליכות הידראולית טובה. עומק מי התהום רדוד יחסית, ונע בטווח שבין 30 מטר לבין מופע זרימה על פני השטח (לדוגמה, באר שם טוב ובריכת צאנן). המשרעת בין שיא הרום של מפלסי מי התהום (פברואר-אפריל) שנמדד לבין שפל במפלסי מי התהום (דצמבר) הגיעה לכ-6 מטר, וככל שנעים מערבה, היא מצטמצמת. בשל מאפייני הזרימה בתת-הקרקע קיימת שונות במהירויות התגובה בבארות השונות ובקצבי העלייה והירידה במפלסי מי התהום.

מיקום הרום של מפלס מי התהום לעומת הרום של נקודות שפיעת מים, כגון בריכת צאנן ובאר שם טוב, משפיע מאוד על מאפייני הזרימה שעל פני השטח. ירידת מפלס מי התהום מתחת לסף מסוים באה לידי ביטוי בהפסקה ואף בהתייבשות של הזרימה על פני השטח. סף מסוים זה שונה מאתר לאתר.

בתצלומי האוויר המצורפים (איור 2, איור 3, איור 4) ניתן לראות את השינויים שחלו בפני השטח משנת 1945 ועד היום.

באיורים 5, 6 ניתן לראות את התפתחות העצים בשטח במהלך השנים.

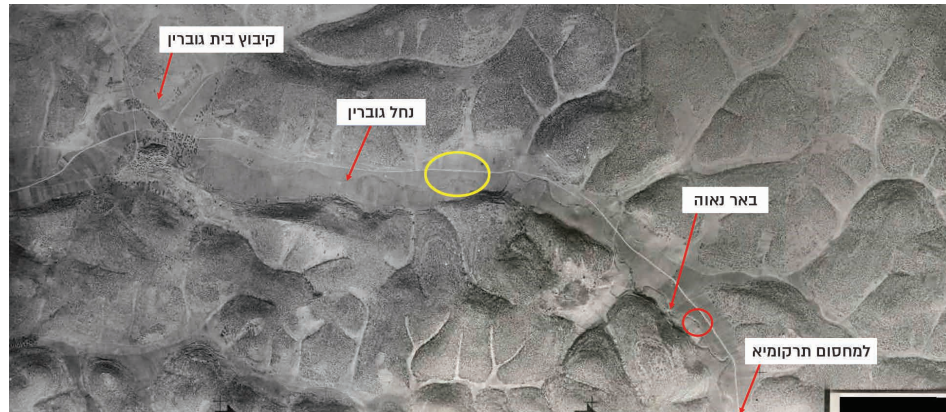
ניטור מפלס המים

כחלק מפעולות השיקום של הנחל הורחב באזור ניטור מפלס מי תהום, שהחל בשנות ה-60, במטרה להבין את התופעות של שפיעת מים עונתית בנחל. הניטור בנחל גוברין מתבצע על ידי צוות ניטור של השירות ההידרולוגי ברשות המים, כחלק משיתוף הפעולה עם קק"ל (איור 7). מי התהום, הנצפים בבארות הרדודות באזור (כדוגמת באר שם טוב, הנמצאת מצפון ליישוב אמציה שבחבל לכיש) ומהווים מים זמינים לצמחייה, זורמים בעיקרם בסדקים

איור 2

קטע רצועת נחל גוברין, 1945

תצ"א המראה את קטע הנחל ממחסום תרקומיא ועד לקיבוץ בית גוברין חשוף מצומח עשבוני, ללא צומח מעוצה, ומעובד חקלאית מגדה לגדה. מיקום קידוח מקורות מסומן בצהוב, ומיקום בריכת צאנן באדום. מקור: מפ"י, המרכז למיפוי ישראל.

איור 4

קטע רצועת נחל גוברין באזור בריכת צאנן, 2022

צילום האוויר נערך 16 שנים לאחר נטיעה. הבריכה מסומנת באדום. מקור: מפ"י, המרכז למיפוי ישראל.

איור 3

קטע רצועת נחל גוברין, מערבית לקידוח מקורות, 2022

צילום האוויר נערך 16 שנים לאחר הנטיעה. קידוח מקורות מסומן בכחול. מקור: מפ"י, המרכז למיפוי ישראל.

איור 5

עצים צעירים בנחל גוברין, 2012

עצים צעירים בני 6 שנים לאורך רצועת נחל גוברין, מערבית לקידוח מקורות. צילום: איציק משה.

איור 6

עצים בוגרים בנחל גוברין, 2023

עצים בוגרים בני 17 שנים לאורך רצועת נחל גוברין, מערבית לקידוח מקורות. צילום: גיל סיאקי.

איור 7

מדידות באזור השיקום של נחל גוברין עליון

פעולות לסימון מיקום מדויק ומדידת רום מים מוחלט בעזרת GPS. צילום: גיל סיאקי.